## 26. İsm-i Mevsuller ( Tekil, İkil, Çoğul )

Kendinden sonra gelen sıla cümlesiyle kendinden önceki kelimeyi veya cümledeki yerini (kendisinin karşılık geldiği ögeyi) açıklayan isimlerdir.

### 26.1. Müşterek İsm-i Mevsûl

Müzekker ve müennesi, tekil ve çoğulu için ayrı ayrı lafzı bulunmayıp hepsi için ortak kullanılan ism-i mevsûle müşterek ism-i mevsûl denir. Bunlara genel ya da ortak ism-i mevsûller de denebilir.

| ki o kimse, ki o şey, herhangi, hangi | اَيٌّ | ki o şey | ماَ | ki o kimse | مَنْ |
|---|---|---|---|---|---|

(مَنْ) hem müzekker hem müennes ortak olmak üzere akıllı varlıklar (insanlar) için, (ماَ) ise genellikle insanlardan başkası için, hayvan ve eşya için kullanılır. (اَيٌّ) ise her ikisi için de kullanılır. (اَيٌّ) (ماَ) (مَنْ) ortak ism-i mevsulleri durumuna göre bütün kişileri belirtmek için has ism-i mevsullerin yerine kullanılır. Müfred ve müzekkerleri de aynı olduğu için hem müfred hem de cemi manasına geçer. Hangi şahıs için kullanıldığı ism-i mevsulden sonra gelen sıla cümlesindeki zamirden anlaşılır.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Gördüğüm adam geldi. | جاَءَ مَنْ رَأَيْتُهُ |
| Gördüğüm kadın geldi | جاَءَ مَنْ رَأَيْتُهاَ |

| | |
|---|---|
| Evinize gelen kimseyi (adamı) gördüm. | رَأَيْتُ مَنْ جَاءَ إلى بَيْتِكُمْ |
| Çalışan kimse muvaffak olacaktır. | سَوْفَ يُوَفِّقُ مَنْ يَجْتَهِدُ |
| Kitaplardan istediğimi (istediğim şeyi) yazarım. | أَكْتُبُ مَا أَطْلُبُ مِنَ الْكُتُبِ |

أَيٌّ (herhangi, hangi) kelimesinin yerine (مَنْ) ve (ما) konabiliyorsa ism-i mevsul olur ancak mu'rabtır (duruma göre son harekesi değişir). Diğerleri kadar kullanılmaz.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Faydalı olanı oku. | إِقْرَأْ أَياًّ نافِعاً |
| Görevini yapan kimse hoşuma gider. | يُعْجِبُنِي اَيٌّ أَدَّى واَجِبَهُ |
| Hangisinin cesur olduğunu biliyoruz. | نَعْلَمُ مَنْ هُوَ شُجاَعٌ |
| Hangisinin cesur olduğunu biliyoruz. | نَعْلَمُ أَيُّهُمْ هُوَ شُجاَعٌ |

Mesela son cümlede (أَيٌّ) yerine (مَنْ) konabildiği için ism-i mevsuldür ve fâili sorduğu için zamme ile merfûdur. Esasen (أَيُّهُمْ)'den sonrası (نَعْلَمُ) fiilinin mahallen mansub mef'ûlü'dür.

(أَيٌّ) aynı zamanda isimlere muzâf olur, anlamını muzâf olduğu isimden alır.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Öğrenci Kur'ân'dan seçtiği herhangi bir sûreyi ezberler. | يَحْفَظُ التِّلْمِيذُ أَيَّ سُورَةٍ يَخْتَارُ مِنَ الْقُرْآنِ |
| Şehirde herhangi bir camide namaz kılarız. | نُصَلِّي فِي أَيِّ مَسْجِدٍ فِي الْمَدِينَةِ |

(أَيٌّ) kelimesinin müennesi (أَيَّةٌ) dur.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Bunu söyleyenin kadınlardan hangisi olduğunu söyleme | إِحْفَظْ أَيَّةَ النِّساَءِ قاَلَتْ هَذاَ |
| Çalışkan olan kız öğrenci başarır. | تَنْجَحُ أَيَّةُ الطاَّلِباَتِ هِيَ مُجْتَهِدَةٌ |

مَنْ ve مَا lar başa geldiği zaman soru işareti olduğu gibi, cümledeki yerine göre çoğul manası taşıyan ism-i mevsul olabilirler.

*Örnekler:*

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Senin yanındakiler ölür fakat Allah'ın yanındakiler bâkidir. | **مَا** عِنْدَكَ يَمُوتُ وَ**مَا** عِنْدَ اللهِ بَاقٍ |
| Göklerde ve yerde bulunanlar (bulunan şeyler) O'nundur. | لَهُ **مَا** فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ |

**26.2. Hususî İsm-i Mevsul**

Müzekker ve müennesleriyle birlikte müfred, tesniye ve cemileri bulunan ism-i mevsullerdir. Tesniyeleri hariç mebnidirler.

| Cem | Tesniye | Müfred | |
|---|---|---|---|
| اَلَّذِينَ | اَللَّذانِ | اَلَّذِي | Müzekker ref hali |
| اَلَّذِينَ | اَللَّذَيْنِ | اَلَّذِي | Müzekker nasp ve cer hali |
| O kimseler | O iki kimse | O kimse | |
| اَللاَّتِي- اَللَّوَاتِي | اَللَّتَانِ | اَلَّتِي | Müennes ref hali |
| اَللاَّتِي- اَللَّوَاتِي | اَللَّتَيْنِ | اَلَّتِي | Müennes nasp ve cer hali |

*Örnekler:*

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Beni döven adam geldi. | جَاءَ الرَّجُلُ **الَّذِي** ضَرَبَنِي |
| Kardeşimi ziyaret eden (kimse)leri gördüm. | رَأَيْتُ **الَّذِينَ** زَارُوا أَخِي |
| Bana öğreten kadın geldi. | جَاءَتِ الْمَرْأَةُ **الَّتِي** عَلَّمَتْنِي |
| Bahar insanların sevdiği mevsimdir. | اَلرَّبِيعُ هُوَ الْفَصْلُ **الَّذِي** يُحِبُّهُ النَّاسُ |

Arapça'da her ism-i mevsulden sonra görüldüğü gibi kendinden önceki kelimeyi açıklayan ve manasını tamamlayan bir ilgi cümlesi mutlaka bulunur. Buna sıla cümlesi denir.

*Örnekler:*

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|

| | |
|---|---|
| Beni yaratan Allah'a ibadet ederim. | اَعْبُدُ اللهَ الَّذِي خَلَقَنِي |

خَلَقَنِي cümlesi أَلَّذِي den önce gelen الله kelimesini açıklamaktadır.

İsm-i mevsullerden her biri tekil çoğul, müzekker ya da müennes oluşlarına göre kullanılır:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası | |
|---|---|---|
| (Kendisini) gördüğüm kimse geldi. | جاَءَ الَّذِي رَأَيْتُهُ | Müfret |
| (Kendilerini) gördüğüm kimseler geldi. | جاَءَ الَّذِين رَأَيْتُهُمْ | Cemi |
| (Kendilerini) gördüğüm iki kişi geldi. | جاَءَ اللَّذاَنِ رَأَيْتُهُما | Tesniye |
| Giden iki kişiyi gördüm. | رَأَيْتُ اللَّذَيْنِ ذَهبا | Tesniye |

Böylece artık cümle, temel cümleye bağlanan içinde fiil de bulunabilen bir yan cümlecik daha almış, basit cümleden bileşik cümle haline gelmiştir.

Hususi ism-i mevsuller hem akıllılar hem de eşya ve hayvanlar için kullanılır. (اَلَّذِينَ) (اَللَّوَاتِي) akıllıların çoğulu için kullanılır. (اَلَّتِي) ve (ما) akılsız çoğullar içinde kullanılır.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Yazdığın makaleleri okudum. | قَرَأْتُ الْمَقاَلاَتِ الَّتِي كَتَبْتَهاَ |
| Yazdığın makaleleri okudum. | قَرَأْتُ ما كَتَبْتَ مِنْ مَقاَلاَتٍ |

İsm-i mevsul marife isimden sonra geldiğinde sıfat olur.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Okuduğun kitabı okudum. | قَرَأْتُ الْكِتاَبَ الَّذِي قَرَأْتَهُ |

Bu cümlede , (اَلَّذِي) (اَلْكِتاَبَ) kelimesinin sıfatıdır.

Belirsiz nekre bir kelimeden sonra mevsul kullanılmaz fakat varmış gibi tercüme edilir.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| (Sizden) bizi İslâm'a çağıran bir peygamber geldi. | قَدْ جاَءَ رَسُولٌ (مِنْكُمْ) دَعاَناَ إِلَى الْإِسْلاَمِ |

**26.3. Sıla Cümlesinin Özellikleri**

Sıla cümlesi âid (bağlaç) denilen açık veya gizli bir zamirle mevsul isme bağlıdır. Bu zamir açık değilse kişi onu mevsul ismin türüne göre takdir eder. Aid zamiri sayı, müzekkerlik-müenneslik yönünden mevsul isme uygun olur.

İsm-i mevsuldan sonraki sıla cümlesi; isim cümlesi, fiil cümlesi, şibh-i cümle (cümle benzeri) olarak zarflı ya da harf-i cerli cümle parçalarıyla ana cümleye bağlanır.

İsim Cümlesi olarak:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Güzel olan bayan geldi. | حَضَرَتِ السَّيِّدَةُ الَّتِي هِيَ جَمِيلَةٌ |

Fiil Cümlesi olarak:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Gelen adamı gördüm. | رَأَيْتُ الرَّجُلَ الَّذِي جاَءَ |

Şibh-i Cümle (Zarflı cümle parçası) olarak:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Önündeki kalemi aldım. | أَخَذْتُ الْقَلَمَ الَّذِي أَماَمَكَ |

Şibh-i Cümle (Harf-i cerli cümle parçası) olarak:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Bahçedeki kuşları gördüm. | رَأَيْتُ الطُّيُورَ الَّتِي فِي الْحَدِيقَةِ |

Aid zamiri bazen terkedilebilir. Fakat ismi mevsul kendisinden sonra gelen ve harf-i ceri olan bir fiilin mef'ûlü ise zamirin harf-i cere eklenmesi zorunludur:

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Kendilerine gittiğimiz kadınlar | إِنَّ النِّساَءَ اللاَّتِي دَخَلْناَ عَلَيْهِنَّ |
| Onların getirdikleri bu şeyler nedir? | ماَ هَذِهِ الْأَشْياَءُ الَّتِي جاَؤُا بِهاَ؟ |

**26.4. İsm-i Mevsulun Cümlenin Unsurlarından Biri olması**

İsmi mevsul; fâil, mef'ûl ya da mübtedâ, haber ve nevasihtan (inne, kane ve kardeşleri) birinin ismi ve haberi gibi herhangi bir unsuru olabilir. O zaman cümle içindeki yerine göre mahallen merfû, mahallen mansûb ya da mahallen mecrûr olur.

***Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası | |
|---|---|---|
| Emri işiten kimse secde etti. | سَجَدَ الَّذِي سَمِعَ الْأَمْرَ | Fâil |
| Bilene sor. | اِسْأَلْ مَنْ يَعْرِفُ | Mefûl |
| Okuyan kimse öğrenir | اَلَّذِي يَقْرَأُ يَتَعَلَّمُ | Mübtedâ |
| Bu (kendisini) kitaplarında buldukları peygamberdir. | هَذَا هُوَ النَّبِيُّ الَّذِي وَجَدُوا (وَجَدُوهُ) فِي كِتاَبِهِمْ | Haber |
| Şüphesiz ki okuyan kimse öğrenir. | إِنَّ مَنْ يَقْرَأُ يَتَعَلَّمُ | İnne'nin ismi |

***Konuyla İlgili Cümle Örnekler:***

| Türkçesi | Arapçası |
|---|---|
| Fakülteye giden iki öğrenciyi gördüm. | رَأَيْتُ الطَّالِبَيْنِ اللَّذَيْنِ ذَهَباَ إِلَى الْكُلِّيَّةِ |
| Fakülteye giden iki öğrenci döndü. | عَادَ الطَّالِبَانِ اللَّذَانِ ذَهَبَا إِلَى الْكُلِّيَّةِ |
| Fakülteye giden iki öğrenciye selam verdim. | سَلَّمْتُ عَلَى الطَّالِبَيْنِ اللَّذَيْنِ ذَهَبَا إِلَى الْكُلِّيَّةِ |
| Giden öğrencileri gördüm | رَأَيْتُ الطُّلاَّبَ الَّذِينَ ذَهَبُوا |
| Giden iki (kız) öğrenci döndü. | عَادَتِ الطَّالِبَتَانِ اللَّتَانِ ذَهَبَتَا |
| Giden iki (kız) öğrenciyi gördüm. | رَأَيْتُ الطَّالِبَتَيْنِ اللَّتَيْنِ ذَهَبَتَا |

| | |
|---|---|
| Giden (kız) öğrencileri gördüm. | رَأَيْتُ الطَّالِبَاتِ اللاَّتِي ذَهَبْنَ |
| Evle ilgilenen annemdir. | أُمِّي هِيَ الَّتِي تَرْعَى الْبَيْتَ |
| Sınavda başarılı olan geldi. | وَصَلَ الَّذِي نَجَحَ فِي الْاِمْتِحَانِ |
| Kongreye katılanları gördüm. | رَأَيْتُ الَّذِينَ يَشْتَرِكُونَ فِي الْمُؤْتَمَرِ |
| Sınavda başarılı olan öğrenci Hasan'dır. | الطَّالِبُ الَّذِي نَجَحَ فِي الْاِمْتِحَانِ حَسَنٌ |
| Bu, sınavda başarılı olan öğrencidir. | هَذَا هُوَ الطَّالِبُ الَّذِي نَجَحَ فِي الْاِمْتِحَانِ |
| Sınavda başarılı olan öğrenci geldi. | وَصَلَ الطَّالِبُ الَّذِي نَجَحَ فِي الْاِمْتِحَانِ |
| Sınavda başarılı olan öğrenciyi gördüm. | رَأَيْتُ الطَّالِبَ الَّذِي نَجَحَ فِي الْاِمْتِحَانِ |
| Kur'ân-ı Kerîm okuyan (erkek) çocuğu gördüm. | رَأَيْتُ الطِّفْلَ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ الْكَرِيمَ |
| Arkadaşına yardım eden kızı gördüm. | رَأَيْتُ الْبِنْتَ الَّتِي تَنْصُرُ صَدِيقَتَهَا |
| Bana yardım edene teşekkür ettim. | شَكَرْتُ مَنْ نَصَرَنِي |
| Ödülü kazanan öne çıktı. | تَقَدَّمَ مَنْ حَصَلَ عَلَى الجَائِزَةِ |
| Müslüman diğer Müslümanların dilinden ve elinden güvende olduğu kimsedir. | المسُلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ |
| Söylediğim doğrudur. | مَا قُلْتُهُ هُوَ الصَّوَابُ |
| Mahmut gördüğünü anlattı. | حَكَى مَحْمُودٌ مَا شَاهَدَهُ |
| Adam yapmadığını söylüyor. | يَقُولُ الرَّجُلُ مَا لاَ يَفْعَلُهُ |
| Allah'a kulluk eden kurtuldu. (Bayan) | نَجَتْ مَنْ عَبَدَتْ اللهَ |
| Allah'a kulluk edenler kurtuldu. (Bayan) | نَجَتْ مَنْ عَبَدْنَ اللهَ |
| Kur'ân-ı Kerim'i ezberleyene uğradım. | مَرَرْتُ بِمَنْ حَفِظَ القرآنَ الكريمَ |